

Reformer i utrikesförvaltningen

Enligt gällande bestämmelser utses attachéer i utrikesdepartementet genom en muntlig och skriftlig prövning, varefter de godkända omedelbart träder i tjänstgöring. Det har förutsetts att efter omkring två år en ny slutlig prövning skall äga rum, närmast innefattande en undersökning av aspiranternas arbete under de gångna åren; de som inte efter tre års provotid slutligt antagits skall som regel skiljas från tjänsten. I praktiken har denna andra prövning blivit utan all betydelse; de som kommit in i departementet stannar där för att efter ett tjugotal år befordras till ministrar.

I en rad länder har, särskilt under och efter det andra världskriget, ett vida mer effektivt system genomförts. I motiveringen till dessa reformer anför synpunkter av samma art som här i tidigare artiklar understrukits: utrikesförvaltningens tjänstemän måste ha en bredare och bättre skolning än tidigare, de får inte fungera blott som diplomater i äldre, begränsad mening, utan måste ha de allsidiga intressen och kunskaper som gör dem skickade att sätta sig in i ett främmande lands politiska, ekonomiska och kulturella förhållanden och att diskutera och förhandla med folk ur skilda samhällsgrupper. Särskilt de nya föreskrifter som utformats i England, Nederländerna och Norge under de senaste åren är av intresse (jfr det engelska betänkanudet av år 1943 och det norska av år 1946); i flera andra stater finns emellertid antagningsmetoder av liknande beskaffenhet.

I England antas preliminärt kandidater till utrikesdepartementet genom en öppen tävlan; det förutsätts att de sökande i regel just skall ha avslutat sin universitetsutbildning. De som godkänns vid denna första prövning får ett resestipendium för ett och ett halvt år, med

skyldighet att enligt givna direktiv studera två främmande språk jämte vederbörande länders historia och ekonomi samt att förskaffa sig en allmän kännedom om dessa länders förhållanden. Efter denna stipendietid anordnas en andra prövning inför en kommitté som skall undersöka "kandidatens personliga lämplighet för utrikesdepartementet". De vid denna andra prövning godkända skall under ett år dels tjänstgöra i departementet, dels studera "ekonomiska, industriella och sociala frågor i andra statens verk, genom besök i industricentra och på annat lämpligt sätt". Först därefter sändes de antagna till poster utomlands. Det bör betonas att redan den första prövningen lär vara mer ingående och effektiv än motsvarande svenska. Vid den provisoriska form av prövning som tillämpades under kriget, blev mindre än var tionde aspirant antagen.

I Nederländerna förekommer likaså två skilda prövningar, med en tjänstgöring på två år dem emellan. Den andra prövningen har likaväl som den första karaktären av en verklig examen; av fordringarna att döma måste aspiranterna ha en utomordentligt god allmänbildning i samhälleliga frågor. I Norge antas aspiranter vid en första prövning; dessa aspiranter, som får en hygglig lön, skall under ett år studera ekonomi, historia, modern politik, språk m. m. och provas därefter ånyo; de godkända blir "provisoriska attachéer" och kan efter två års tjänstgöring få definitiv anställning. Av utrikesminister Langes redogörelse för stortinget i våras framgår att blott en ringa del av de sökande blir antagna; av 130 vid det senaste tillfället anmälda blev fyra godtagna.

De fördelar dessa metoder medför synes uppenbara. Urvalet blir säkrare genom den dubbla realprövningen, aspiranternas utbildning blir till stor del betald av staten. Med system av denna art kan man normalt vara säker på att de i departementet antagna har tillräckligt stora kvalifikationer för att rimligen avancera till chefsposter; man tar redan från begynnelsen sikte på det för utrikesdepartementen i alla länder kännetecknande, nämligen chefsposternas relativt stora an-

tal och det härav följande kravet på ett speciellt gott urval.

Andra vägar kan emellertid ersätta eller åtminstone komplettera denna. I Sverige torde det för många te sig svårt att nästan omedelbart efter examen välja en så speciell bana som utrikesdepartementet; varför inte, eventuellt efter särskild prövning, låta tjänstemän från andra förvaltningsgrenar eller från privata företag gå in i departementet såsom legationsssekreterare? Framför allt borde i nuvarande övergångsläge de högre posterna i större utsträckning kunna besättas med män från andra yrkesområden — politiker, vetenskapsmän, företagare, publicister — som äger vidsträckt erfarenhet, internationella intressen och erfordrliga språkkunskaper. Vi-

dare borde i realiteten en gallring inom utrikesförvaltningen möjliggöras genom särskilda pensionsbestämmelser; nu kan visserligen alla tjänstemän — i egenskap av förtroendeämbetsmän — avskedas, men användningen av denna möjlighet är i praktiken nära nog utesluten genom de hårda ekonomiska konsekvenserna. Enligt de nya engelska bestämmelserna kan tjänstemän pensioneras, även då de inte begått något direkt fel, därest "de visat sig olämpliga för de mest ansvariga posterna".

Många andra reformer av värde är tänkbara, och en del av dem har tidigare berörts i denna tidning. Här som på andra förvaltningsområden stöter emellertid kritik av det bestående just nu på särskilt starkt motstånd. Inom högern försvarar man gärna all högre byråkrati, liksom gammal övrighet över huvud. Inom socialdemokratien har utvecklingen till statsparti medfört en viss slöhet gentemot missförhållanden inom den statliga apparaten som står till det härskande partiets förfogande.